

11.3.2022

Asia: O 6/2022 vp Ajankohtaiset asiat jaostossa: Näkemys Ukrainan sodan myötä muuttuneen tilanteen vaikutuksista Suomen maatalouteen ja elintarvikkeiden saatavuuteen. Myös arvio kasvaneista riskeistä, vaikutuksista viljan maailmanmarkkinahintojen ja elintarvikemarkkinoiden kehitykseen sekä elintarvikkeiden vientiin ja tuontiin

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunnan maatalousjaosto

Asiantuntijalausunnon esittäjä: tutkimusprofessori Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Tausta

Venäjä hyökkäsi laajamittaisesti Ukrainaankin varhain torstaiaamuna 24.2.2022. Venäjän hyökkäys ravistelee pahoin koko Euroopan turvallisuus- ja taloustilannetta. Sotatila vaikuttaa maailmalla myös raaka-aineiden sekä energian toimituksiin ja hintoihin sekä ruoan maailmanmarkkinoihin ja -hintoihin. Näillä on suoria ja välillisiä vaikutuksia maa- ja elintarviketalouteen myös Suomessa.

2 Lausunto

Venäjän hyökkäyksen suorat välittömät vaikutukset ovat kohdistuneet Ukrainan mahdollisuuksiin viedä maataloustuotteitaan maailmanmarkkinoille Mustanmeren alueen normaalin meriteitse tapahtuvan kaupankäynnin estymisen myötä. Ukrainalla on iso merkitys maailman viljakaupassa ja se on noussut viime vuosikymmenen aikana suurten viljaa vievien maiden joukkoon. Noin 40 % Ukrainan viljatoimituksista on viime aikoina päätynyt Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-itään, missä on ollut kuivaa ja sato jäänyt pieneksi. Muun muassa Egypti, Jemen, Libanon, Tunisia, Indonesia, Malesia ja jopa Kiina, nojaavat osittain Ukrainan satoihin ruokkiessaan kansansa. Jos Ukrainan varastoissa olevan edellisen vuoden sadon saaminen markkinoille estyy, vaihtoehtoisia toimittajia on vähän. Myös Venäjällä on iso rooli maailman viljakaupassa, ja sen vientiin vaikuttavat puolestaan pakotteet ja boikotit. Sodan aiheuttama markkinaepävarmuus ja Mustanmeren alueen toimitusvaikeudet ovat nostaneet viljan hinnat jo uusiin ennätyksiin ja kaikissa muissakin maataloushyödykkeissä on nousua.

Sotatilalla on vaikutuksia myös maatalouden tuotantopanosten kuten energian ja lannoitteiden hintoihin ja saatavuuteen maailmalla. Öljyn hinta nousi voimakkaasti jo ennen Venäjän hyökkäystä ja on sen jälkeen jatkanut nopeaa nousuaan maailmanmarkkinoilla. Venäjä on merkittävä toimija myös kaikissa kolmessa suuressa lannoiteryhmässä. Lisäksi Valko-Venäjä on merkittävä lannoitealan toimija erityisesti kaliumin suhteen ja kauppapakotteet vaikeuttavat kauppaa myös Valko-Venäjän kanssa. Tarjonnan supistuminen johtaa jo ennestään korkeiden ravinteiden hintojen nousuun, mikä vaikuttaa tuleviin satoihin ja aiheuttaa maailmalla ruokainflaatiota.

Suomeen vaikutukset tulevat sitä kautta, että maailmanmarkkinahintojen nousu nostaa entisestään sekä tuotantopanosten hintoja että viljan tuottajahintoja. Maatalouden panoshinnat nousivat Suomessa jo ennen Venäjän hyökkäystä. Vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä panoshinnat olivat runsaan viidenneksen korkeampia vuodentakaiseen verrattuna. Lannoitteet maksoivat yli tuplasti,

11.3.2022

energia kolmanneksen ja rehut reilun viidenneksen enemmän kuin vuotta aiemmin.

Sodan seurauksena erityisesti rehujen, energian ja lannoitteiden hintoihin kohdistuu lisää korotuspaineita. Suomen energiasta kaksi kolmasosaa on tuontienergiaa ja siitä 60 prosenttia tulee Venäjältä. Maataloudessa ollaan erityisen riippuvaisia kevytpolttoöljystä, josta merkittävä osa (80 %) on tuotu Venäjältä. Riippuvuus venäläisestä öljystä on luonteeltaan taloudellista. Se on mahdollista korvata muiden tuottajamaiden öljyllä, mutta hinta nousee nykyisestä, ja energianhinnat ovat jo nyt korkealla. Maatiloilla ollaan hyvin riippuvaisia myös sähköstä, jonka kokonaiskulutuksesta kuitenkin katetaan kotimaisella tuotannolla jo nykyisin reilut 80 %. Vajaa viidennes on nettotuontia, josta Venäjän osuus noin 10 prosenttia.

Suomessa sijaitsevan lannoiteteollisuuden keskeiset raaka-aineet, kuten ammoniakki ja kalium, sekä suurin osa kilpailevista valmiista lannoitetuotteista on tuotu Venäjältä. Näiden hankintaketjujen uudelleenjärjestyminen yhdessä muiden Euroopan maiden kanssa on jo nostanut hintoja rajusti. Raaka-aineita sinällään on edelleen saatavilla globaaleilta markkinoilta ja Venäjän tuonti korvattavissa, mutta hintataso on aiempaa korkeampi, erityisesti kun markkinoiden uudelleenjärjestyminen koskettaa lähes kaikkia länsimaita yhtä aikaa.

Myös viljan hinta on kallistunut voimakkaasti Venäjän invaasion seurauksena. Tällä hetkellä leipävehnän hintataso EU:ssa on yli kaksinkertainen pitkän aikavälin keskiarvoon verrattuna. Ensi syksyn leipävehnäfutuurit ovat nousseet jo noin neljäänsataan euroon tonnilta. Tämä ennakoi poikkeuksellisen korkeita viljan hintoja ensi syksyille myös Suomeen. Tämän myötä kotieläintiloilla rehu-kustannukset voivat nousta kuluvana vuonna ennennäkemättömän korkeiksi, mikä lisää paineita saada korotuksia kotieläintuotteiden tuottajahintoihin. Tämä puolestaan heijastuu elintarvikkeiden kuluttajahintoihin.

Ruoan hinta oli nousussa jo ennen sotaa. Tammikuun lopulla Luke arvioi ruoan hinnan nousevan Suomessa noin 2–2,5 prosenttia tänä vuonna. Se olisi tarkoittanut mediaanituloisen kotitalouden ruokamenoihin noin 100 euron vuosilisäystä. Nyt tätä ennustetta joudutaan nostamaan ylöspäin. Maataloustuotteiden hinnannousu ei tosin heijastu samassa suhteessa ruoan kuluttajahintoihin, sillä jalostuksen ja jakelun osuus on Suomessa ruoan hinnassa suhteellisen korkea. Joillekin kotitalouksille ruoan hinnan nousu on iso rasitus, mutta nousu ei vielä anna syytä erityisen laajaan huoleen. Suomalaisten käytettävissä olevista tuloista kaupasta ostettavaan ruokaan menee keskimäärin runsaat 10 prosenttia, joten ruokaturva ei ole Suomessa uhattuna, vaikka hinnat nousevat.

3 Johtopäätökset

Euroopan ruokamarkkinoiden tilanne muuttuu Venäjän hyökkäyksen seurauksena pitkäaikaisesti, erityisesti Venäjästä riippuvaisen tuotantopanosteollisuuden joutuessa järjestämään raaka-ainehuollon uudella tavalla. Markkinoiden tasapaino muuttuu perustavanlaatuisesti, jonka vuoksi lyhytaikaisten toimenpiteiden lisäksi täytyy katseet kääntää pitkäaikaisempien muutosten aikaansaamiseksi ja huoltovarmuuden turvaamiseksi.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: Erikoistutkija Csaba Jansik, erikoistutkija Hanna Karikallio, tutkimusprofessori Jyrki Niemi, erikoistutkija Olli Niskanen